

українських письменників, портретів діячів театру (В.Чистякової, Л.Гаккебуш, Р.Нещадименко, В.Василька, В.Яновичевої (матері Л.Курбаса) та ін. Написав чимало живописних робіт, виконав цикл малюнків стародавньої зброї та предметів побуту ХУІ - ХУІІ ст. (за матеріалами фондів Чернігівського історичного музею), активно виступав у жанрі шаржу, карикатури. Був членом «Асоціації художників Червоної України», брав участь у виставках. У 1930 - 1932 рр. працював науковим співробітником і заступником директора Всеукраїнського історичного музею ім.Т.Шевченка, займав посаду інспектора охорони пам'яток культури Київщини. Виявляв велику творчу активність у різних галузях, дбаючи про розвиток українського мистецтва, про збереження духовних цінностей народу. І хоча його діяльність не виходила поза рамки тогочасних ідеологічних настанов, на початку 30-х років над Я.Струхманчуком, як і над тисячами інших діячів україн-

ської культури, згущуються чорні хмари. 1933 р. його заарештували перший раз, звинувачуючи у шпигунстві на користь Польщі, в створенні повстанських груп. Але тоді митцеві пощастило залишитися живим. 1937 р. його засудили вдруге - цього разу до розстрілу. Разом з фізичною смертю художника його ім'я було викреслене з історії культури. Понад півстоліття спадщину Я.Струхманчука було вилучено з нашого духовного вжитку.

Зовсім недавно нам стало відомо, яке поважне місце в творчому доробку графіка займають сатиричні рисунки-ілюстрації на літературні та громадсько-політичні теми, дружні шаржі, гумористичні малюнки, карикатури.

У жанрі шаржу Я.Струхманчук уперше виступив у середині 900-х років, звернувшись до реальних історичних постатей: Франца Йосифа, Льва Толстого, Івана Франка, Михайла Павлика та ін. Одним з найкращих його шаржів є виконаний 1910 р. дружельюбно-гуморис-

тичний рисунок (без назви), де зображений М.Грушевський у розквіті своїх наукових сил. У ті роки вчений був головою Наукового товариства ім.Т.Шевченка у Львові, одним з редакторів «Літературно-наукового вісника», автором численних праць з історії України. Композиційно шаржований портрет ученого нагадує Бога-Савваофа (з німбом навколо голови) і водночас літописця Нестора (саме з цього літопису взято слова: «Вначалє б'є слово» - «Спочатку було слово»). Гусяче перо - традиційне знаряддя вченого. Округла зовнішність ніби символізує широту його наукових зацікавлень (як і пишна борода, високе чоло). Скупі, але дуже виразні штрихи шаржу-портрета вченого засвідчують безперечний хист на той час молодого графіка, який був особисто знайомий з М.Грушевським, високо цінував його наукові праці з історії України. Другий шарж, датований 1905 р., є своєрідним підступом-пошуком. Шарж друкується вперше.

Іван Монолатій

КОЛОМИЯ ЯК ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ ПРОВІНЦІЇ

(друга пол. ХІХ - перша чверть ХХ ст.)

Проблематика розвитку видавничої справи в провінційних містах ще мало вивчена в книгознавчих джерелах. Немає ґрунтовних досліджень з цієї теми і щодо Коломиї. Проте видавнича діяльність цього міста на вищевказаному історичному відтинку була продуктивнішою, ніж будь-де в Галичині. Жодне повітове містечко до 1939 р. не могло змагатися з ним за кількістю книжкової продукції й листівок ¹.

У 1988 р. за кордоном завдяки старанням української діаспори було видано регіональний збірник «Коломия й Коломийщина» ², в якому поряд з іншими матеріалами охарактеризована видавнича діяльність міста ³.

Уперше питання про Коломию як унікальний видавничий центр другої пол. ХІХ - першої чверті ХХ ст. було порушене М.Савчуком на історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 750-річчю першої літописної згадки про Коломию (серпень 1991 р.) ⁴.

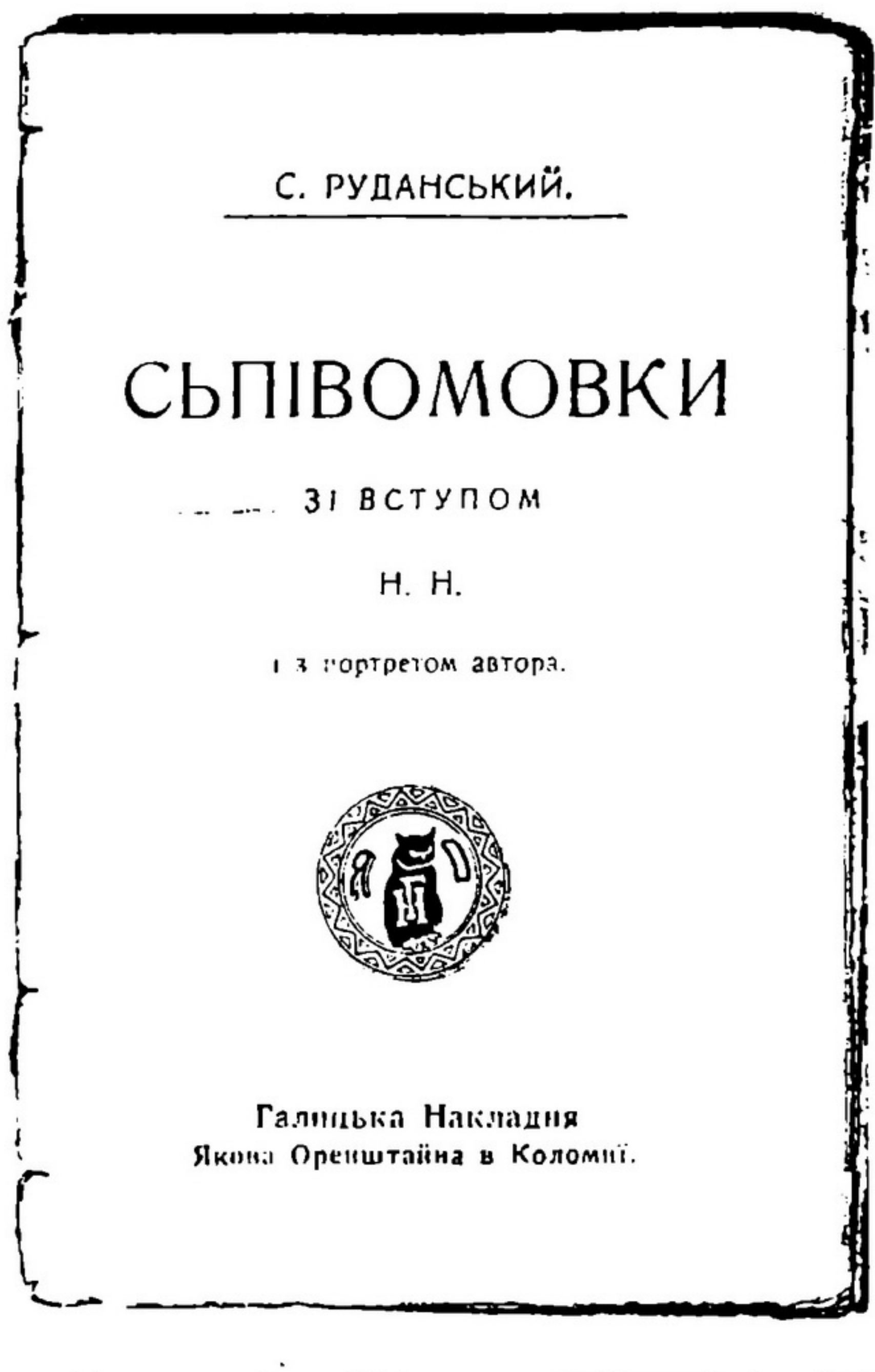
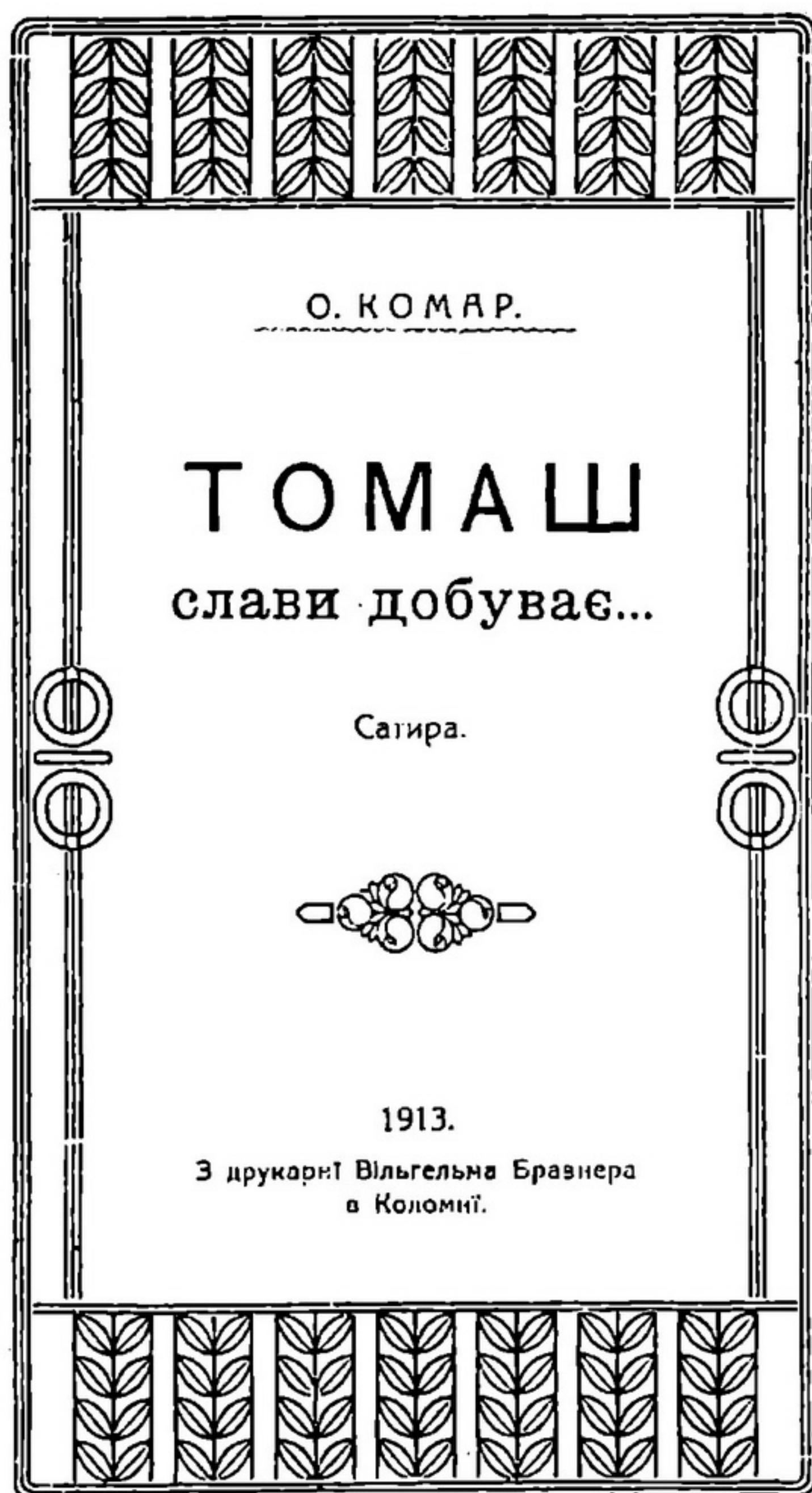
З постанов у ХУІ ст. у Львові друкарні І.Федорова невдовзі заснуються друкарні по всій Галичині: у Стрятині (1604), Дермані (1605), Крилосі (1606), Коломиї (1615), Почаєві (1688), Рохманові (1619), Угерцях (1619 - 1620), Чорній (1635), Кремінці (1638), Луцьку (1640), Уневі (1660) ⁵.

Більшість сучасних дослідників видавничого руху Коломиї - І.Білінкевич, М.Савчук, М.Васильчук, автор цих рядків ⁶ вважають, що початок книгодрукування в ній припадає на 19 березня 1864 р., коли вихідці з Львівщини (с. Витків Старий) брати Федір і Михайло Білоуси заснували в наших краях першу світську українську друкарню.

26 жовтня 1865 р. М.Білоус (1839 - 1913) починає видавати українську газету «Голось народний» (1865 - 1868) як «часопись літературно-політичну з прилученьем части господарської», друкує газети «Наука» (1871 - 1876), «Народна школа» (1875), «Весна» (1878 - 1880), «Народ» (1892 - 1893), «Хлібороб» (1891 - 1893). Серед 30 україномовних часописів, що виходили за часів Австро-Угорської імперії, найбільшою популярністю користувалася «Руская рада» (1871 - 1912) ⁷.

На виданнях друкаря позначувалося: «Черенками й накладом Михайла Білоуса і С-ки» (до спілки належав його брат Федір), на тих, що друкувалися в нього - «З печатні М.Білоуса», а пізніше - «Иждивением М.Білоуса».

Власним коштом він видавав здебільшого дрібні за обсягом речі світського й релігійного змісту: «Молитвослов для мирян» (1864), «Тропари и кондаки» (1864),

«Житие св. Іоанна Сочавського» (1871), «Річ соймова Теодора Білоуса» (1868), «Лихва і що за нею слідує» (1867)⁸. За 49 років видавничої діяльності з друкарні Білоуса вийшло 338 назв книжок і брошурок українською мовою, десятки - польською і кілька латиною.

З числа коломийських видавців минулого століття відомий також Ю. Насальський, викладач грецької і латинської мов у місцевій українській гімназії. З 1894 по 1913 рр. у видавництві «Бібліотека для рускої молодєжи» він видав 160 книжечок для гімназійної молоді.

Видавнича справа значно розвивається завдяки меценатству купця Я. Оренштайна (1875 - 1943?)⁹. У його «Галицькій накладні» побачило світ кількост книжок і мистецьки оформлених поштових листівок. Заснована ним 1905 р. серія «Загальна бібліотека» нараховує до 80 томів. Це твори Т. Шевченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, Марка Вовчка, С. Руданського, Ю. Федьковича, П. Куліша, А. Крушельницького, С. Яричевського, В. Винниченка, Р. Кіплінга, Л. Толстого, Л. Андрєєва, А. Франса, Б. Шоу.

Чимало книжок з педагогічної тематики (народні та історичні читанки, фольклорні збірники, серія «Вибрані твори українського письменства», зокрема поезії В. Самійленка, Лесі Українки, Б. Лепкого, А. Кримського) випустила до першої світової війни видавнича спілка українського учительства філії товариства «Учительська громада» (1909 - 1928?)¹⁰.

Сильний поштовх видавничому рухові в Коломиї на початку століття дає центр Української радикальної

партії, де значну роль відігравав д-р К. Трильовський, засновник товариства «Січ» та місцевої організації «Українських січових стрільців»¹¹. До 1914 р. тут видано 11 річників календаря «Запорожець», читанок «Отман», а в «Мужицькому видавництві» - кілька брошурок з української й світової літератури - «Мужицькі оповідання» Б. Бернс'є, «Товкач» Авербаха, «Товариш» Є. Чирикова.

Започатковане в 1893 р. у Стрию Н. Кобринською та Є. Ярошинською видавництво «Жіноча бібліотека» відновилося 1912 р. за участю К. Калицької та О. Дучимінської¹².

У 1914 р. викладач української гімназії Д. Николишин організував видавництво «Загальна книгозбірня», в якому випускав здебільшого власні літературні твори. Тут вийшли також «Віддячився», «За сестрою», «На уходах» А. Чайковського.

Перша світова війна перервала видавничу діяльність у Коломиї. Але за часів Західно-Української Народної Республіки виходили часопис «Покутський вісник», тижневик «Січовий голос», газети «Новини», «Учительський голос», «Громадський голос». Пізніше, в 1921 - 1939 рр. видавництво «ОКА» народного вчителя О. Кузьми друкувало твори українських письменників (зокрема, «Олекса Корнієнко» та «Хотинська справа» А. Чайковського, «В прадісах Бразилії» й «Махнівська попівна» викладача гімнастики місцевої української гімназії П. Франка).

Видавництво «Трембіта» З. Кириловича (з 1922 р.)

видавало популярні книжечки для народу. В його книгарні, крім власної продукції, продавалися й книжки з усієї України.

Засноване в 1923 р. місцевим підприємцем М.Ковалюком видавництво «Рекорд» публікувало праці А.Чайковського, О.Скалозуба, П.Франка та інших, а видавництво О.Кисілевської «Жіноча доля» з 1925 по 1939 р. випустило 55 назв книжкової продукції українською мовою, яка надходила в Японію, Китай, Америку¹³.

У видавництві «Віра і наука» (1925 - 1939) вийшли «Євангелицькі церковні пісні», збірник молитов і духовних гімнів євангелістів, євангельський часопис (редактор і видавець В.Федів)¹⁴; у видавництві «Чорногора» (діяло з 1930 р.) - «Мойсей» І.Франка та повість «Дядько Шкіпер» П.Франка; у «Нашій славі» в 1938 р. побачила світ драма С.Русявого «Утрачені скарби», скоріше всього, видавництво функціонувало в 1935 - 1938 рр.)¹⁵.

За фашистської окупації в місті виходили підпільні українські та польські періодичні видання: «Червоний прапор» (орган Коломийського МК КПУ), окружний часопис «Воля Покуття».

Високу видавничу спроможність Коломиї у досліджуваний період забезпечували, за М.Савчуком¹⁶, 22 місцевих видавництва, 19 друкарень. Відомими друкарями були українці М.Білоус, М.Бойчук, А.Кисілевський, євреї В.Бравнер і С.Тайхер, поляки Ф.Долінський та С.Жіборський. Книги й періодичні видання друкувалися грецькою, румунською, російською, польською, єврейською, латинською, старослов'янською, українською мовами, навіть есперанто. Видавничою діяльністю займалися різні політичні партії, рухи, релігійні общини, що є набуток нашої історії і потребує подальшого дослідження.

1. Савчук М. Коломия - унікальний видавничий центр української провінції // Літопис Коломийський. - 1993. - Ч. 2. - С. 4-5.
2. Коломия й Коломийщина: збірник споминок і статей про недавнє минуле. - Філадельфія: Видання комітету коломиян, 1988. - 959 с.
3. Курдидик А. Друковане слово в Коломні // Там само. - С. 313-325; Б[огдан] Р[оманенчук]. Українські видавництва й періодичні видання в Коломні // Там само. - С. 325-335.
4. Там само. - С.4.
5. Мельник Л. Чудо людського генія в історії української книги // Гімназійна ватра. - 1993. - Ч.2. - С.15.
6. Білшикевич І. Теодор Білоус // Червоний прапор (Коломия). - 1971. - 2 липня; його ж. Михайло Білоус // Там само. - 4 серпня; Савчук М. Часописи Коломні (1865 - 1939 рр.). - Івано-Франківськ: Облвидав «Галичина». - 1991. - 12 с.; Васильчук М. Письменство на Коломийщині (друга пол. ХУІ ст. - 1939 р.). - Коломия: Нар. дім. - 1993. - 80 с.; Монолатій І. Коломийські книжкові видання (1864 - 1941) // Літопис Коломийський (Коломия). - 1992. - Ч.1. - 32 с.
7. Савчук М. Часописи Коломні. - С. 3-5.
8. Монолатій І. Коломийські книжкові видання. - С. 10-28.
9. Курдидик А. Друковане слово в Коломні. - С. 319.
10. Б.Р. Українські видавництва й періодичні видання в Коломні. - С. 327-328.
11. Трильовський К. З мого життя... // Літопис коломийський (Коломия). - 1992. - Ч.1. - С. 3-24.
12. Монолатій І.С. Часопис «Жіноча доля» (1925 - 1939 рр.) і його роль у розвитку національного жіночого руху в Галичині // Українська періодика: історія і сучасність (доп. та повід. другої Всеукр. наук.-теорет. конф. 21-22 грудня 1994). - Львів; Житомир, 1994. - С.56.
13. Там само. - С. 57-58.
14. Воронський В. Український євангелицький рух на Покутті // Коломия й Коломийщина ... - С. 423-431.
15. Монолатій І. Коломийські книжкові видання (1864-1941). - С. 21.
16. Савчук М. Коломия - унікальний видавничий центр української провінції. - С.5.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМА БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Кодекс професійної поведінки Бібліотечної асоціації Великобританії

Мета - розробити стандарти професійної поведінки членів Асоціації та визначити питання і ситуації, які мають розглядатися Дисциплінарним комітетом (ДК) як такі, що суперечать меті, принципам та інтересам Асоціації або несумісні з бібліотечною професією.

Члени Асоціації зобов'язані:

1. Працювати так, щоб їх поведінку колеги не оцінили як її серйозне порушення.

2. а) Виконувати Статут і постанови Асоціації та положення цього Кодексу;

б) Поводитися так, щоб не зашкодити репутації бібліотечної професії чи інтересам Асоціації;

в) Бути компетентними в своїй професійній діяльності.

г) Виконувати основний обов'язок - обслуговувати читачів (користувачів). Їх інтереси мають пріоритет.

д) Забезпечувати потік інформації та ідей, права кожної особи мати вільний і рівний доступ до джерел інформації без

дискримінації та згідно з законами у місцях, де обслуговується широка публіка (за винятком випадків, коли інформація обмежується через конфіденційність).

е) Сумлінно виконувати свої обов'язки з працедавцем. Коли громадські інтереси чи професійна етика не збігаються з його вимогами, інтереси користувачів та забезпечення професійних стандартів бути пріоритет.

є) Не допускати свідомого розповсюдження матеріалів, які сприяють дискримінації людини через колір шкіри, віросповідання, стать або сексуальну орієнтацію.

ж) Не розголошувати або не дозволяти розголошувати будь-які матеріали, інформацію чи адміністративні документи, які були довірені їм конфіденційно, поширювати таку інформацію без дозволу користувачів. Це зобов'язання перед читачем залишається і після припинення контактів між ним і бібліотекарем.

Члени зобов'язуються від своїх зобов'язань, якщо цього вимагає закон та якщо необхідно

відповідати на обвинувачення перед ДК.

з) Керуватися тільки професійними рекомендаціями. Члени Асоціації не можуть мати іншого зиску, крім платні за бібліотечні послуги.

и) Надавати секретареві Асоціації фактичну інформацію, якщо її член звинувачується в дискредитації професії; давати відповідь на будь-який запит ДК.

3. а) Невиконання вимог, визначених у п.2, включаючи вимоги компетентності, може бути визнане рішенням ДК як серйозне порушення професійної поведінки. Член Асоціації може бути виключений з неї або він позбавляється членства в ній. Йому можуть присудити відшкодувати або завчасно оплатити витрати чи винести догану та/або змусити оплатити вартість розгляду справи.

б) Якщо ДК дійшов висновку, що невиконання вимог не є серйозним порушенням професійної поведінки, то в такому разі члени попереджаються або їм надаються поради щодо їх подальшої поведінки.

© Пер. з англ. В.Папкової